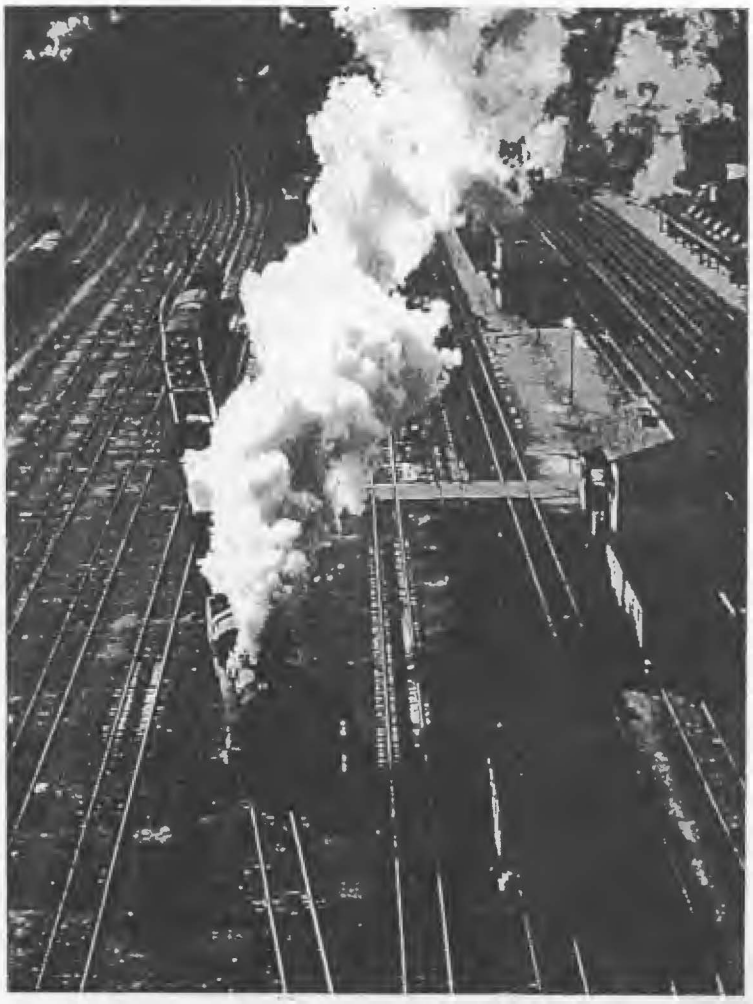
Riihimäki

julkaisu

11. 9. 1958

Tervetuloa!

Teidät, ystävyyskaupunkiemme Aalborgin, Bad Segebergin, Karlskogan ja Lilleströmin edustajat jotka olette saapuneet läsnäolollanne kunnioittamaan Riihimäki-päivän viettoa, lausumme täten sydämellisesti tervetulleiksi. Toivomme, että Te viihdytte hyvin näinä syyskesän päivinä keskuudessamme.

Välkommen!

Vi hälsar Er, representanter för vår vänorter i Aalborg, Karlskoga, Lilleström och Bad Segeberg hjärtligt välkommen för att med Eder närvaro behedra firandet av Riihimäki-dagen.

Vi hoppas. att Ni kommer att trivas väl bland oss under dessa sensommardagar.

Willkommen!

Wir wünschen Ihnen, als Vertreter der Freundschaftsorten Aalborg, Karlskoga, Lilleström und Bad Segeberg zum Feiern des Riihimäki-Tages herzlichst willkommen heissen.

Wir hoffen, dass Sie bei uns in diesen Herbstsommertagen sich wohlbefinden wollen.

Riihimäki-Seura r.y:n julkaisu **N:o 1**

10. syyskuuta 1958

Toimituskunta:

Vilho Heino, Osmo Greis, Esa Korhonen

MAISTERI KALERVO OKKOLA:

Riihimäki-päivä

Kotiseutu on meille jokaiselle läheinen: liittyväthän kodin mieluisat muistot ja elämykset kiinteästi kotiseutuun. Alati muuttuvassa maailmassa ei kuitenkaan mikään vaalimatta säily ja se koskee myöskin kotiseutuamme ja kaikkea siihen liittyvää. Tältä pohjalta on maassamme perustettu lukuisia kotiseutuyhdistyksiä, jotka pyrkivät kotipaikkakunnan arvokkaan entisyyden säilyttämiseen ja toisaalta kehityksen eteenpäin viemiseen.

Riihimäki-Seura perustettiin näissä merkeissä jo v. 1935. Seuran toiminta oli aluksi vireätä kunnes sodat ja niitä seuranneet epävakaiset olot keskeyttivät toiminnan pitkäksi ajaksi, aina viime vuoden syksyyn saakka. Riihimäki-Seuran itselleen asettamat päämäärät ovat monitahoisia. Varsinaisen kotiseututyön lisäksi seura pyrkii mm. tutkimaan kauppalan kehittymismahdollisuuksia kaupan ja teollisuuden aloilla sekä edistämään liikenneyhteyksien parantamista ja kehittämään matkailua paikkakunnalla. Samoin Riihimäen tunnetuksi tekeminen kuuluu kiinteästi seuran toimintaohjelmaan.

Edellisen lisäksi Riihimäki-Seura pyrkii elvyttämään ja luomaan arvokkaita perintätapoja. Tällaiseksi on tarkoitettu nyt ensi kertaa vietettävä Riihimäki-päivä monine erilaisine tilaisuuksineen ja juhlallisuuksineen. Riihimäki-päiväksi, jonka järjestävät Riihimäen kauppala ja Riihimäki-Seura yhdessä, on valittu 11. 9. Tänä samana päivänä v. 1870 lähti ensimmäistä kertaa juna Riihimäeltä itään päin ja samalla oli Riihimäki sen kehitykselle niin oleellisena ja merkityksellisenä rautateiden solmukohtana syntynyt.

Kun nyt vietämme ensimmäistä Riihimäki-päivää, toivomme, että siitä muodostuu onnistunut kotiseudun juhla ja että tämä päivä valkenee meille riihimäkeläisille kauniina ja aurinkoisena. Kotiseutu ja ajatus kotiseutumme kunnioittamisesta ovat varmasti sen arvoisia.

KAUPPALANJOHTAJA VÄINÖ J. LEINO:

Kotiseutumme

Riihimäki-Seuran aloitteesta vietettävä kotiseutujuhla Riihimäki-päivä järjestetään tänä vuonna ensimmäisen kerran.

Riihimäki-päivän monilla tilaisuuksilla on tarkoituksena kertoa vieraille, että elämä sykkii vireänä eteläisimmän Hämeen talouskeskuksessa ja että täällä vaikeinakin aikoina elää luja usko tulevaisuuteen ja huomispäivään.

Ulkopuolisen silmin katseltuna Riihimäen historia ja sen tämänpäiväinen kehitysaste kertovat mielenkiintoisen tarinan teollisen ja teknillisen vallankumouksen kuohuissa viime vuosisadalla syntyneestä asutuskeskuksesta, jonka syntymää merkitsevät aseman kellon lyönnit ja uuden ajan airueina porhaltavien höyryveturien pillien kimakka ääni ja joka on nopeasti kehittynyt rautatiekeskuksen lisäksi myös teollisuuskeskukseksi. Veturin pillien ääniin vastaa tällä hetkellä kaiku kauppalan useista tehdaslaitoksista tehtaan pillien ilmoittaessa aikaa yhä suurenevalle määrälle työntekijöitä. Ulkopuolinen voi paikkakunnalla tänä päivänä nähdä ja kokea yhä kehittyvän kauppalan, jolle antavat leimaansa paitsi ihmisten työ myös kaunis luonto ja ajanmukaiset julkiset laitokset. Mikäli Riihimäki-päivä voi antaa panoksensa Riihimäen todellisen kuvan syöpymisessä yleiseen tietoisuuteen maassamme, päivä on tältä osin täyttänyt tarkoituksensa.

Kuitenkin ennen kaikkea Riihimäki-päivällä on tarkoitus puhua kauppalan asukkaille, kaikille niille ihmisille, jotka muodostavat tämän yhdyskunnan ja jotka täällä elämäntehtäväänsä suorittavat.

Kauppalan sekä henkinen että aineellinen rakentaminen tapahtuu arjen merkeissä. Kauppalan kehityksen ja menestymisen tärkeimpiin edellytyksiin kuuluu jatkuva uuttera työ eri aloilla ja kaikissa tehtävissä. On kuitenkin oikein, että me kauppalalaiset sellaisena päivänä vuodessa, joka palauttaa mielet kauppalan ja sen edeltäjänä olleen asutuskeskuksen syntymähetkeen, yhteisesti suuntaamme ajatuksemme kysymykseen, mitä on kotiseutu ja mitä kotiseuturakkaus merkitsee arkipäiväisessä työssä. Kun me nyt tavallista juhlavammissa puitteissa vietämme kotiseudun juhlaa, kun me osoitamme kunnioitustamme menneille sukupolville, jotka tällä paikalla ovat työnsä tehneet, kun me osoitamme kiitostamme yhteisissä toiminnoissa erikoisen ansiokkaasti työskennelleille, kun me vihimme tarkoitukseensa suuren määrän uusia julkisia laitoksia ja kun me annamme ajatuksemme samota päin tulevia päiviä ja niitten asettamia tehtäviä, tehkäämme se oikean, vaikeuksia pelkäämättömän kotiseuturakkauden hengessä.

Lujittakoon tämä päivä omalta osalta kauppalalaisten yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja kannustakoon se omalla tavallaan meitä kaikkia entistä tehokkaamapan työhön yhteisen kotiseutumme hyväksi.

Riihimäki syntyy

Asiantuntijoiden mukaan Riihimäellä olevat harjanteet ja ylemmät paikat yleensä ovat verrattain myöhään olleet saaria.

Pohjoisessa, etelässä ja lännessä on suurten soiden paikalla ollut järviä. Vantaan jokea pitkin on kulkenut vanha kauppareitti sisä-Hämeeseen.

Siinäpä näkymiä nykyisille Riihimäen asukkaille.

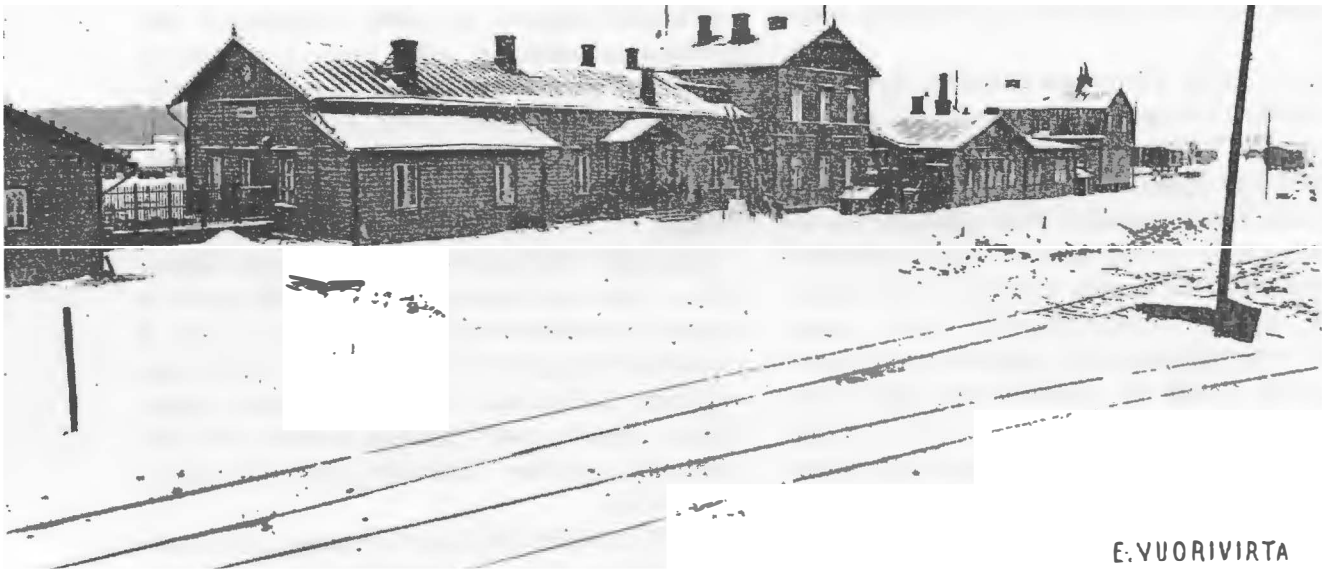
Lehtori Väinö Varmanen kuvailee julkaisussaan »Hiukan Riihimäen historiaa» (ilm. v. 1946) ihmisten ensi esiintymistä ja Riihimäen syntyä:

Synkkää ja epäkiitollistahan tämä paikka on ollut ihmisten asuttavaksi. Että täälläkin on ollut asutusta jo hyvin varhain, sitä todistavat muinaislöydöt. Hirsimäen pellosta, hautuumaan läheltä, löytyi toistakymmentä vuotta sitten kauniin venevasarakirveen silmästä katkennut alempi osa. Sehän on pronssiajalta, siis 1200:n 500:n väliseltä ajalta e.Kr. se oli tummaa diabaasia. Toinen samanlainen, täysin ehjä, mutta vaaleaa diabaasia on, tai ainakin oli, Monnin kansakoululla (näin sen noin 20 vuotta takaperin). Sen pitäisi olla löytynyt myös näiltä seuduilta. Herajoen suosta löytyi taas toistakymmentä vuotta takaperin lyhyt, mäystimen kohdalta korvallisilla varustettu leveä suksi, jonka asiantuntijain mukaan pitäisi olla hyvin vanha. (3000 v. ?). Voisivathan kirveet olla ohikulkijain pudottamia, ja suksen olisi vesi ehkä voinut tuoda kauempaa paikkaan, josta se löydettiin. Mutta kun ottaa huomioon, että Vantaan jokea pitkin on kulkenut kauppareitti, niin kai näillä paikoilla on ollut ainakin tilapäistä asutusta jo silloin, kun Riihimäen kukkulain väliset alat olivat vielä järvinä. Kivikirvein varustetut miehet ovat varmaankin häärineet Riihimäen seuduilla.

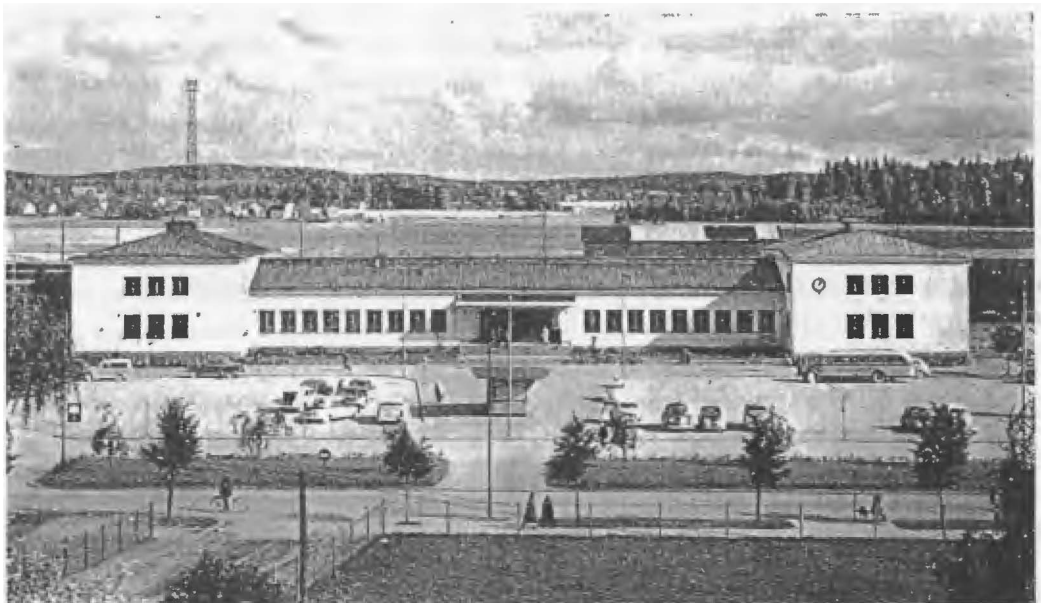
Riihimäen seutu on kauan ollut melkein asumatonta takamaata. Vasta uuden ajan alussa alkaa esiintyä vakinaisia maata viljeleviä asukkaita pohjoisen ja lännen puolen savimailla, Karan, Herajoen ja Hiivolan tienoilla. Huomattavimmat maanviljelystalot ovat olleet näihin asti Kara, Riihiviita, Mattila ja Hiivola sekä etelämpänä Erkylä. Näiden isäntinä on ollut huomattavia vallassukuja. Karassa Nordenswanit ovat vieläkin omistajina. Erkylän omistivat Muncit ja Riihiviidan Standersköldit. Tämä seikka tuli epäilemättä merkittäväksi Riihimäelle, kun 1856—62 rakennettiin rautatie Helsingistä Hämeenlinnaan ja taas 8 vuotta myöhemmin Riihimäeltä Pietariin. Että juuri Riihimäki valittiin asemapaikaksi ja sittemmin myöskin Pietariin vevän radan lähtökohdaksi huolimatta soistaan ja silloin epäilemättä lohduttomasta näöstään, eikä jokin kuivempi ja kauniimpi paikka joko pohjoisempana tai etelämpänä, riippui epäilemättä mainittujen suurten kartanoiden vaikutusvaltaisista omistajista. Näin pantiin alku nykyiselle Riihimäen kauppalalle.

Helsingin—Hämeenlinnan rata saattoi Riihimäen muun maailman yhteyteen. Sitä ennen se oli ollut Hausjärven pitäjän takamaata, josta ei johtanut edes ajotietä liikepaikoille. Mutta vasta syyskuun 11 päivää 1870, kun avattiin Riihimäen—Pietarin rata ja lähtökohdaksi tuli juuri Riihimäki, voidaan pitää kauppalamme syntymähetkenä.

— Riihimäestä oli tullut Suomen ensimmäinen rautatiesolmu. Asemarakennus oli juuri valmistunut. Myöskin veturitallin ensimmäinen osa valmistui näihin aikoihin. Ratapihaa laajennettiin niin, että aseman kohdalla oli 5 raidetta. Uuden asemarakennuksen yläkerrassa asui Riihimäen ensimmäinen asemapäällikkö A. V. Öller. — Hän oli jo ennen asemapäälliköksi tuloaan toiminut Riihimäen asemalla 5 vuotta vaakamestarina, joten työskentely-ympäristö oli hänelle tuttua. — Asemapäällikön virkaa hän hoiti tarmokkaasti 38 vuotta. Hänen poikansa Uno Öllerin teoksen »Suomen rautatiet lapsenkengissä» mukaan juuri hän on istuttanut ne suuret koivut, joista on vielä jätteitä veturitallin luona ja nähtävästi myös rautatien puistossa. Rautatien virkamiehet ja palvelijat ottivat innokkaasti osaa aseman lähiseudun koristamiseen. Puiden väliin järjestettiin kiemurtelevia kujia, ruohokenttiä, pensasryhmiä, lehtimajoja ja kukkapengermiä. Lähempana asemarakennusta oli keittiökasvitarha, jonka viereen oli kaivettu lammikko. Siihen tuli vettä keinotekoista puroa pitkin. Pato synnytti puroon putouksen, joka vesirattaan avulla

Riihimäen entinen ja nykyinen asemarakennus.

käytti pumppua, josta vesi putkea pitkin juoksi pieneen uivaan valaaseen. Vesiratas ja valas toimivat automaattisesti, ja valas puhalsi vesisuihkun ilmaan, missä valonsäteet sievästi taittuivat pisaroissa. Puron poikki kulki siroja siltoja, ja sen päälle oli rakennettu taiteellisesti sommiteltu suihkuhuone, jonka tornissa olevasta vesisäiliöstä johti putki kivikumpuun, mistä vesi suihkusi kohti taivasta. Pari puita kasvavaa saarta ja tuohimaja kuvastuivat lampeen ja yhdessä veneen ja ankkaparven kanssa täydensivät paikan viehättävyyttä. Lisäraiteet ja rakennukset ovat pyyhkäisseet asemapäällikkö Öllerin kauniit saavutukset tieltään, samoin kuin on käynyt Vuorelassa. Kun paikkakunnalla oli tietysti etupäässä rautatieläisiä, on luonnollista, että asemapäällikkö oli koko seudun tärkein henkilö. Hänen poikansa U. Öller kertoo, että asemapäällikkö sai hoitaa lääkärin tehtäviäkin ja että pitempienkin matkojen takaa tultiin saamaan häneltä apua.

— A. V. Öller kuoli v. 1903. Hänet haudattiin Hausjärven hautausmaahan.

Rautatieasema oli pitkät ajat paikkakuntamme keskipiste. Kansanvalistustyön ohella sen piiristä on virinnyt mm. palokuntatyö, joka alusta lähtien on saanut innokasta kannatusta rautatieläisten taholta. Olihan Riihimäen ensimmäinen palopäällikkökin rautatieläinen ja myöskin paloasema oli sijoitettuna rautatien rakennukseen.

Riihimäki on kasvanut ja kehittynyt ikäänkuin veturin savusta. Rautatie ja asema ovat ratkaisevasti vaikuttaneet kauppalamme syntymiseen ja kehittymiseen. Tietenkin teollisuus, liike-elämä ja vieläpä pääkaupungin läheisyyskin ovat kukin tahollaan edesauttaneet kauppalamme kasvua ja hyvinvointia, mutta Riihimäen muodostuminen tärkeäksi rautateiden solmukohdaksi oli se »lähtölaukaus», joka pani liikkeelle kehityksen pyörän, kehityksen, joka jatkuu edelleen yhä kiihtyvässä tempossa.

Muuan paikkakuntalainen tuli Riihimäen poliisiasemalle valittamaan, että heidän naapurissaan tapellaan kauheasti, tulkaa nyt pian apuun ennen kuin on myöhäistä. Päivystäjänä ollut konst. Kyöstilä otti ilmoituksen vstaan ja tuumasi lakoonisesti: »Antaa asian kehittyä.» Eikä muuta tarvittu. Sanonta »antaa asian kehittyä, sanoi Kyöstilä» levisi kulovalkean tavoin ja elää vieläkin.

ROVASTI LAURI PALVA:

Hengellisen elämän sykettä kotiseurakunnassamme

Jo tämän vuosisadan alussa ilmeni Riihimäen pienessä asemakylässä elävää hengellistä harrastusta. Kirkkojuna vei väkeä sunnuntaisin Hausjärvelle kirkkoon, jonne myös rippikoululaisten oli taivallettava. Monien kyläläisten ajatuksissa alkoi kyteä oman kirkon toive, joka sitten toteutettiinkin perustetun rukoushuoneyhdistyksen voimin ripeästi. Kesällä 1905 oli nykyisen kirkkomme paikalla rukoushuone, joka lahjoitettuna Riihimäen seurakunnalle tuli olemaan sen ensimmäisenä kirkkona alkuperäisessä asussaan vv. 1922—27. Edelleen seurakuntalaisten hankkimin vapaaehtoisten varojen turvin kirkko laajennettiin ja korjattiin 1927 saaden nykyisen asunsa 1952 uudistustöinä. Kauniin ja viihtyisän kirkkomme arvo piilee kuitenkin siinä, että seurakuntamme muistaa siellä käydä ahkerasti. Kirkossakävijäin ja erikoisesti ehtoollisvieraitten lukumäärä on osoittanut jatkuvaa nousua. Varsin huomattavan lisäavun toi kaunis kappelikirkkomme, jonka jumalanpaveluksissakävijäin lukumäärä ylittää monen keskisuuren seurakunnan vastaavan luvun.

Hirvijärvellä sijaitseva kesäkoti tarjoaa monipuolisesti seurakuntalaisille kesäisiä virkistysmahdollisuuksia. Vanhusten retkillä ja äitileireillä muistetaan elämän rasituksissa olevia. Erilaiset lasten ja nuorten leirit ja retket varaavat noille ikäkausille eväitä elämän matkalle.

KAUPPALANINSINÖÖRI V. O. MÄKINEN:

Kauppalan rakentamisesta

Kun uuden linja-autoaseman vallattua kauppatorin itäisen puolen torin länsiosaa siistittiin torikaupan sinne siirtämiseksi, purettiin paikalta muun muassa vanha, täysinpalvellut mukavuuslaitos. Se oli pieni, avoin koju, minkä ruostuneet peltit heitettiin pois. Se lienee ollut neljännesvuosisadan ikäinen, ehkä vanhempi,

Kiinteä talvitoiminta — syys—toukokuu tarjoo kaikille seurakuntalaisille mahdollisuudet olla mukana mitä erilaisimmissa harrastuksissa. Lasten maailma kutsuu suuret määrät pyhäkoulunopettajia, erilaisia kerhonjohtajia. Tuhannet tytöt ja pojat kulkevat viikottain näin harjoittautumassa elämään. Vanhuksia kutsutaan joka toinen viikko Sanan ja kahvikupposen ääreen seurakuntakotiin, jossa myös kuuroilla on tyyssijansa. Merimiehistämme huoltakantavat ahkeroivat heidän hyväkseen. Pakanalähetyksen kipinän saaneet toimivat seurakuntamme Afrikassa työskentelevän lähettiperheen tukemiseksi. Miesten veljespiiri kutsuu miehiä milloin Sanan ääreen milloin talkootöihin. Koditomille miehille on varattu yömaja. Useat sadat seurakuntalaiset työskentelevät viikottain diakonian hyväksi. Erikoistavotteena on vanhainkodin saaminen. Tässä työssä tarvitaankin paljon ponnistelua, jotta lahjavarojen avulla saataisi lähitulevaisuudessa kotipaikallemme tällainen koti, jonka tarve tunnetaan kipeästi. Seurakunnallinen vanhainkoti täydentäisi jalolla tavalla kauppalan vanhainkotilinjaa. Periaatteellisistakaan syistä seurakunta ei toteuta vanhainkotirakennushanketta verovarojen avulla, vaan toivotaan, että näinkin suuri yritys saadaan kristillisen lähimmäisenrakkauden varassa pystytetyksi. Kun monet vailla lähiomaisia olevat seurakuntalaiset miettivät näinäkin aikoina testamenttiasioitaan, olisi tässä huomionarvoinen kohde.

Kotiseurakunta lapsuuskodin rinnalla kuuluu ihmiselämän kauneimpiin ja sisältörikkaimpiin arvoihin, joista kasvaa myös monin tavoin elämää ylläpitävä ja kohottava kotiseudunrakkaus.

Riihimäen kappelikirkko.

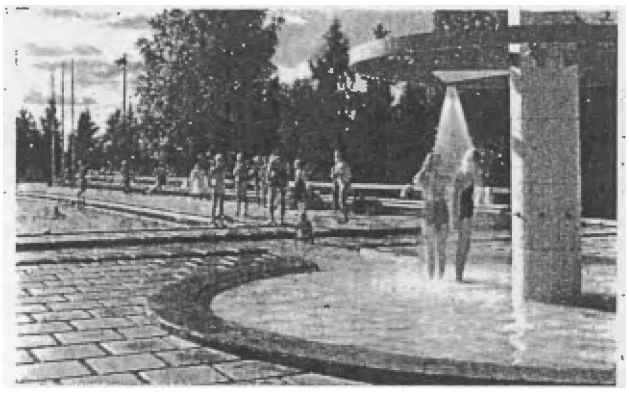
mutta jollakin tavoin se johdatti ajattelemaan, kuinka moninaisia yhdyskunnan rakennustarpeet ovat. Ja kun vertasi viime vuosien vilkkaan rakennustoiminnan tuloksena syntyneitä komeita rakennuksia ja laitoksia kauppalan aikaisempien vuosien saavutuksiin, pyrki pieni ylpeyden poikanen hiipimään mieleen. Se kaikkosi kuitenkin vilkkaasti, kun asiaa tarkemmin mietittyäni totesin, että kauppalalla on alussa mainittuja tarpeellisia laitoksia nykyisin vain yksi kappale, ja että niitä kipeästi kaivattaisiin lisää. Samalla hetkellä vilahti ajatuksissani, että kauppatori on epähygieninen ja ruma, ja että se kaipaisi kestopäällysteen ja uusia viemäreitä, että sinne johtava Välittäjäkatu pitäisi rakentaa valmiiksi ja varustaa istutuksilla ja viereinen Hämeenaukio odottaa liikennekorokkeita, kukkasia ja asfalttia. Ja yleensä että pitäisi tehdä sitä ja tätä.

Riihimäen kauppalan tapainen nuori ja eteenpäin pyrkivä yhdyskunta kasvaa ja muuttuu jatkuvasti. Paljon vanhaa, idyllistäkin, joutuu väistymään uuden ja nykyajan tarkoituksenmukaisuuden tieltä. Kehitystä tulee pystyä ohjaamaan maltillisesti, mutta kuitenkin tarpeeksi vahvoin ottein. Rakennusviranomaisten asiana on huolehtia siitä, että tarvittavat erilaiset suunnitelmat laaditaan ajoissa, ja että ne esitetään päättäville elimille. On mm. huolehdittava asemakaavan laatimisesta ja sen pitämisestä ajan vaatimuksia vastaavana. On suunniteltava ja rakennettava katuja, teitä, viemäri- ja vesijohtoja, urheilulaitoksia, puistoja, erilaisia rakennuksia j.n.e. Suunnitelmien laatimisessa on tietenkin omat vaikeutensa, mutta se on kuitenkin helppoa niiden toteuttamiseen verrattuna, sillä käytettävissä olevien varojen niukkuus on monasti esteenä hankkeiden taloudelliselta kannalta edullisimmalle toteuttamiselle. On varmasti halvempaa rakentaa jokin katu valmiiksi yhtäjaksoisesti johtoineen ja kestopäällyksineen, kuin tehdä se vuosien mittaan pala palalta, vain yhden esimerkin mainitakseni.

Mitä sitten on saatu aikaan? Kauppalan perustamisvuodesta 1922 talvisotaan mennessä näkyy huonerakennuspuolella verrattain vähän: eteläisen ja pohjoisen kansakoulun laajennukset, lihantarkastamo. Lisäksi tehtiin katuja, viemäreitä, urheilukenttä, osa Keskuspuistoa, nykyinen Itsenäisyyden puisto, jo käytöstä poistettu Peltosaaren uimala, tärkeimmät mainitakseni. Ensimmäinen asemakaava vahvistettiin jo v. 1925. Mutta kun selailee vanhoja pöytäkirjoja, toteaa, että noina aikoina on ollut runsaasti muuta puuhaa: kauppalan perustaminen aiheutti monien uusien elimien asettamisia, ohjeja johtosääntöjen laatimisia ja järjestelyitä, joihin on syvennytty hämäläisellä hartaudella. Silmiinpistävän runsaasti on ollut esillä maakauppoja, sillä kauppalan on hankittava tarvitsemansa maa-alueet ostamalla. Tähän toimintaan kauppala tarvitsisi nykyisinkin paljon enemmän varoja, kuin mitä se voi siihen irroittaa.

Sotien aikana ja välittömästi niiden jälkeen rakennettiin väestönsuojia ja puisia asuintaloja. Vuoden 1947 paikkeilla, kun oli selvitty sotien aiheuttamasta pahimmasta hämmingistä, ja kun rakennustarpeita alkoi edes jossain määrin olla saatavissa, alkoi vilkas rakennustoiminta, mikä edelleen jatkuu. Sotien johdosta ja muutenkin rästiin jääneet tehtävät, kauppalan viimeaikainen nopea kasvu, sekä nykyajan lisääntyvät vaatimukset aiheuttavat sen, että Riihimäellä ei rakentaminen aivan äkkiä pääse loppumaan. Tänä rakennuskautena on kauppala rakentanut huonerakennuksia eri tarkoituksiin noin 153.000 m³, kustannuksiltaan noin miljardi markkaa. Kaksi kertaa niin paljon varoja on käytetty katu- ja tierakennuksiin, katujen kestopäällystämiseen, viemäröintiin, vesilaitokseen (n. 300 milj. mk), urheilulaitoksiin, puistoihin ja istutuksiin, teollisuusalueiden rakentamiseen, sekä korjaus- ja kunnossapitotöihin.

Nykyisin käytetään kaupunkien ja kauppaloiden varoista yleensä yli puolet rakennustoimintaan ja siihen liittyviin menoihin. Vanhoja talousarvioita tutkiessani muuten havaitsin, että v. 1958 talousarvion loppusumma on noin 100-kertainen verrattuna viimeisen sotaa edeltäneen

Näkymä maauimalasta.

vuoden 1939 talousarvioon. Inflaatiolla on tässä tietysti suuri osuutensa. Rakennusmenojen prosentuaalinen osuus talousarviosta oli ennen sotia 30 % ja alle, nykyisin se on 50—60 %.

Monia välttämättömiä rakennustarpeita on saatu viime vuosien kuluessa tyydytetyksi, eikä suorittamatta olevien töiden taakka ole enää niin musertavan raskas kuin kymmenkunta vuotta sitten. On saavutettu jonkinlainen tasapainotila. Huonerakennuspuolella on seuraavana uuden vanhainkodin rakentaminen, mihin päästänee tämän vuoden lopulla. On eräitä muitakin rakennushankkeita, mutta ei ehkä yhtä kiireellisiä. Erittäin tärkeätä on, että muutamana vuotena varattaisiin riittävän suuret määrärahat kauppalan sisääntulokatujen rakentamiseen ja kestopäällystämiseen, vaikka sen johdosta muita rakennushankkeita jouduttaisiin hieman lykkäämäänkin. Suuren menoerän lähitulevaisuudessa muodostavat viemäriveden puhdistuslaitosten rakennustyöt, joihin lienee pakko ryhtyä.

Sanonta: »ruma kuin Riihimäki» on vilahtanut monessa yhteydessä. Asia on kuitenkin niin, että Riihimäki ei ole lainkaan ruma nykyisin, eikä se ole ollut sitä milloinkaan. Vaikka luonto ei olekaan jakanut Riihimäen kohdalle suurenmoisia ja mykistäviä maisemanäkymiä, on täällä kuitenkin vehmaita harjuja ja mäkiä, mitkä yhdessä ahkerien ihmiskäsien luomien istutusten, puistojen, pihojen ja rakennusten, samoin kuin viljelysten kanssa muodostavat kauniin maiseman, minkä keskellä tuntee viihtyvänsä. Ja kauppalan tuhannet koivut kätkevät keväisin vihreillä lehvistöillään ja talvisin huurteisilla oksillaan paljon siitä, mikä ihmisten jäljiltä ei ole näyttämisen arvoisessa kunnossa. Riihimäkeläinen on luonteeltaan hyvin arvostelevainen. Monien puutteiden tuskastuttamana tämä arvostelu aikaisemmin usein kohdistettiin omaan kylään. Siinä suhteessa on tapahtunut selvä muutos: hienoisella ylpeydellä, sanottakoon sitä kauniisti kotiseuturakkaudeksi, hän nykyisin näyttää vesilinnan näköalaterassilta kauppalaansa vierailleen. Samalla hän toivoo, että suotuisa kehitys jatkuisi, että vielä vallitsevat puutteet voitaisiin poistaa ja että kauppala saataisiin yhä viihtyisämmäksi ja kauniimmaksi.

Kauppalasta asemalle johtava katu nykyisellään.

DIPL.INS. K. L. SALMINEN:

Piirteitä Riihimäen teollisuudesta

Usein kuulee mainittavan, että Riihimäki on rautatien lapsi. Totta onkin, että paikkakunnalle on alkanut muodostua huomattavammin asutusta vasta sen jälkeen, kun Riihimäestä noin 90 vuotta sitten tuli risteysasema. Puhtaana rautatieläisyhdyskuntana ei muodostunut liikekeskus kuitenkaan voinut sanottavasti laajentua. Niinpä täällä oli vuosisadan vaihteessa vasta noin 500 asukasta. Asutus alkoi nopeasti lisääntyä vasta sitten, kun tänne saatiin teollisuutta.

Paikkakunnan teollisuuden isänä voidaan hyvällä syyllä pitää maanviljelysneuvos H. G. Paloheimoa, joka perusti v. 1904 tänne sahan ja v. 1907 Riihimäen—Lopen kapearaiteisen rautatien sekä vaikutti ratkaisevasti lasitehtaan perustamiseen paikkakunnalle. — Riihimäellä ei ole ollut mitään valtaisaa teollisuuslaitosta, jonka »varjossa» yhdyskunta olisi kasvanut, kuten eräissä yhdyskunnissa on tapahtunut. Joskin puutteellisuus on antanut voimakkaan panoksen yhdyskunnan kehitykselle, niin on lasiteollisuudesta kuitenkin tullut paikkakunnan tunnus. Niinpä nimitti edesmennyt kirjailijatar Maila Talvio erään kerran täällä pitämässään puheessa kauppalaa »kristallikaupungiksi.»

Seuraavassa esitettäköön muutamia piirteitä kauppalan teollisuudesta:

Vanha, nykyisen voimalaitoksen vieressä ollut saha paloi talvisodan pommituksissa. Senjälkeen rakennutti H. G. Paloheimo-Yhtymään kuuluva Riihimäen Saha Oy kauppalan keskustan eteläpuolella olevalle teollisuusalueelle uuden, ajanmukaisen sahan, joka sekin paloi kesällä v. 1941, mutta rakennettiin jälleen uudelleen entistä ehompana. Sahassa, jonka sahausmäärä on viime vuosina ollut 9 000—10 000 std, on neljä pikaraamia. Sen tuotteet myydään pääasiassa ulkomaille. Muu osa puutavarasta myydään Helsingissä ja pieni osa täällä paikallismyyntinä. Sahan yhteydessä on myös kuivaamo ja höyläämö. Yhtiö omistaa myös sahan Saidanlahdessa, Lappilassa ja Jokelassa. — Sahan lähettyville rakennutti yhtiö vv. 1946—1948 suuren puutyötehtaan, joka on sittemmin valmistanut huomattavan määrän puutaloja. Nykyään valmistaa tehdas paitsi puutaloja, myöskin erilaisia rakennustarvikkeita, kuten ovia ja ikkunoita. Uusin tuote on pähkinäpuupäällysteinen Ri-La-parketti, joka helpon kiinnitystapansa ja aistikkaan ulkonäkönsä vuoksi on saavuttamassa suositun lattiapäällysteen maineen. — Myöskin omistaa Riihimäen Saha Oy henkilöaseman vieressä olevan höyryvoima-aseman, joka jakaa sähkövirtaa Riihimäen ja Hyvinkään kauppaloille ja näitten lähikunnille. — H. G. Paloheimo Oy:n nimissä on itäänpäin johtavan rautatien varrella oleva salaojaputkitehdas, joka on tuotteidensa korkean laadun ansiosta kohonnut alansa tehtaiden kärkipäähän. — Yhtymän toimitusjohtajana on edelleen vuorineuvos Olli Paloheimo. — Sen kauppalassa olevien teollisuuslaitosten henkilömäärä on keskimäärin 450—500.

V. 1910 perustettiin paikkakunnalle, n. 2 km:n päähän rautatien henkilöasemalta länteenpäin lähinnä M. A. Kolehmaisen ja H. G. Paloheimon toimesta lasitehdas silloisen nuoren dipl.insinööri A. P. Kolehmaisen ollessa aloitteentekijänä. Tehtaan omistaa Riihimäen Lasi Oy. Tehdasta on sittemmin useaan otteeseen uusittu ja laajennettu, niin että se on alallaan Suomen ja koko Pohjoismaiden suurimpia. Tehdas valmistaa nykyään mm. täysautomaattisilla puhalluskoneilla pulloja ja tölkkejä. — Sitäpaitsi käsittävät tehtaan tuotteet erilaisia muitakin pakkauslasia sekä talous-, kristalli- ja taidelasia, jota viimeksimainittua yhtiö on ryhtynyt ensimmäisenä maassamme valmistamaan. — Tehtaan tuotteita on palkittu useissa näyttelyissä niin kotimaassa kuin ulkomaillakin korkeimmilla palkinnoilla. Mainittakoon, että Suomen valtio on antanut tehtaan valmistamia taide-esineitä lahjoiksi useille valtionpäämiehille, kuten presidentti Roosevelt'ille ja pääministeri Stalin'ille. — Riihimäen Lasi Oy omistaa myöskin Ryttylän lasitehtaan, joka valmistaa pääasiassa saniteettilasia. — Riihimäen Lasi Oy:n sisaryhtiö Ikkuna Oy omisti kauppalan keskuksen itäpuolella ikkunalasitehtaan, joka aloitti toimintansa v. 1939 ja oli myös käynnissä koko sotien ajan. Vv. 1955—56 laajennettiin tehdasta huomattavasti, niin että sen tuotantokapasiteetti nousi entisestään n. 3-kertaiseksi. Ikkuna Oy on viime keväänä lakkautettu, ja ikkunalasitehdas on siirtynyt Riihimäen Lasi Oy:n omistukseen. — Yhtiön toimitusjohtajana on nykyään dipl.insinööri Vilho Kolehmainen, ja on yhtiön palveluksessa nykyään täällä n. 740 henkilöä.

Lasitehtaista puheenollen mainittakoon tässä myös kauppalan keskustasta länteen päin n. 1 ½ km etäisyydellä sijaitseva Kumela Oy:n lasitehdas, jonka perusti v. 1933 lasinkaivertaja Toivo Kumela. Tehdas valmistaa kautta maamme hyviksitunnettuja talouslaseja sekä aistikkaita taidelaseja. Vaatimattomasta alusta on tehdas kasvanut huomattavaksi teollisuuslaitokseksi, jonka palveluksessa on nykyään n. 140 henkilöä.

Kauppalan keskustassa sijaitsee Havin Oy:n tehdas-

kortteli, jossa olevaan tehdasrakennukseen sisältyy myöskin em. yhtiön sisaryhtiön Oy Teka Ab:n tehdastilat. Havin Oy valmistaa erilaisia korkealaatuisia saippuoita, pesuaineita ja kynttilöitä eri tarkoituksiin. — Oy Teka Ab:n teknokemiallisilla sekä haju- ja hiusvesillä, ihovoiteilla ym. kosmeettisilla aineilla on ympäri maamme vanha vakiintunut maineensa. Yhtiöllä on myös oma laatikkotehdas. — Kummankin tehtaan työntekijämäärä on nykyään yht. 150.

Oy Sako Ab:n asetehdas sijaitsee kauppalan keskustan länsipuolella. Sen pääasiallisina valmisteina ovat nykyään erilaiset metsästys- ja urheiluaseet sekä niitten patruunat. Sotien jälkeen valmisti tehdas myös puolauskoneita tekstiilitehtaita varten, mutta ulkomainen tuonti on tehnyt niitten valmistuksen kannattamattomaksi. Myöskin valmistaa tehdas joitakin pienehköjä metallitarvikkeita. N. 80 % tehtaan tuotteista viedään ulkomaille aina Amerikkaa ja Australiaa myöten. Tehtaan valmistamilla aseilla on vakiintunut maine. — Tehtaan henkilömäärä on nykyään n. 285.

V. 1944 alkoi Nurmissa aikaisemmin toiminut Oravan Tehtaat Oy rakennuttaa Istuinkiven lähelle, rautatien itäpuolelle suurta, tilavuudeltaan n. 20 000 m³:n tehdasrakennusta, jossa yhtiö ensin valmisti matka-, käsi-, ym. laukkuja sekä salkkuja. Kilpailun tällä alalla kiristyttyä käänsi yhtiö tuotantonsa vaatetusteollisuuden alalle. Niinpä se onkin jo usean vuoden ajan valmistanut kuosikkaita päällystakkeja ja sisäturkkeja sekä sisä- ja päällysturkkeja naisille ja lapsille. — Oravan Tehtaat Oy:n sisaryhtiö Putkiteollisuus Oy, joka on perustettu v. 1955 valmistaa erikokoisia vesi-, viemäri- ja sähköjohtoputkia muovista sekä viime aikoina myöskin vannoja ja veneitä. Tehtaitten henkilömäärä on nykyään n. 160.

Veturitallien vieressä olevan Valtionrautateiden Sähkökonepajan pääasiallisena tehtävänä on VR:n puhelin- ym. sähkölaitteiden sekä turvalaitteiden asentaminen, korjaaminen ja kunnossapito koko rataverkostolla. Se valmistaa myöskin jonkinverran uusia erikoislaitteita. Kaikilla radoilla suoritettavia töitä varten on konepajalla 8—13 (nykyään 8) linjatyökuntaa, 6 turvalaitetyökuntaa sekä 1 kaapeli- ja 1 vahvavirtatyökunta.

Karankadun varrella sijaitsee Riihimäen Meijeriliike Oy:n (Valio) omistama nykyaikainen meijeri, joka käsittelee vuodessa n. 14 milj. litr. maitoa. Tästä se lähettää noin puolet täydennysmaidoksi Helsinkiin, n. 8 000 litr. myydään siitä päivittäin 120 eri jakelupisteessä kauppalaan ja lähiympäristöön sekä lopusta valmistetaan voita.

Hirsimäen kauppalanosassa toimii ent. Oy Tarmoke Ab:n kiinteistössä OTK:n Ravintojalostetehdas, joka valmistaa edelleen kolmea rasvaprosentiltaan erivahvuista pullokermaa, merkiltään: »Rengas-Tarmoke», »Alppi» ja »Punahilkka».

V. 1954 siirtyi tänne Oravan Tehtaat Oy:n tehdasrakennuksen I kerrokseen Tehdasvilla Oy, joka on täällä valmistanut schoddia ja flokkia, jota ensiksimainittua se on myös vienyt ulkomaille. Tuotteiden valmistus on kuitenkin kuluneen kesän aikana siirretty Parolaan ja tullaan yhtiön konttorikin siirtämään täältä pois ensi vuonna.

Kauppalan keskustassa toimiva Riihimäen Kirjapaino Oy suorittaa tunnetulla taidollaan siistejä painatustöitä ja kirjansidontaa sekä harjoittaa lisäksi paperikauppaliikettä.

Riihimäen Makkaratehdas Oy valmistaa Lopentien varrella olevassa tehtaassaan kautta koko Etelä-Suomen hyviksitunnettuja lihajalosteita, kuten erilaisia makkaroita ja lihaleikkeleitä. Se pakkaa myös pelti-

purkkeihin säilykelihaa. — Yhtiöllä on tehdasrakennuksessaan oma teurastamo ja jäähdyttämö. Se harjoittaa myös lihatavaroiden vähittäismyyntiä.

Kauppalan keskustassa, Temppelikadun varrella, toimii Riihimäen Vesi- ja Lämpö Oy, joka valmistaa erikokoisia bensiini- ja öljysäiliöitä, suorittaa messinkivalua sekä valmistaa ja asentaa syväimureita. Yhtiö harjoittaa yleistä tunnustusta saavuttanutta lämpö-, vesi-, viemäri- ja ilmastointilaitteiden urakointia kaikkialla maassa.

Parooninmäen teollisuusalueella sijainnut Riihimäen Puunjalostus Oy:n tehdas harjoitti verrattain laajaa konttori- ym. huonekalujen valmistusta, mutta joutui vararikon vuoksi lopettamaan toimintansa. Tehdaskiinteistön on ostanut Helsingistä kotoisin oleva Oy Miva Ab (Siemens), joka ryhtynee tehdasrakennuksessa valmistamaan sähkötarvikkeita, kuten akkumulaattoreita ym.

Araluoma Oy:n viljankuivaamo sijaitsee myös Parooninmäen teollisuusalueella. Se käsittelee vuodessa n. 2 milj. kg viljaa ja rypsiä. Sen neljän kuivurin kuivatusteho on yht. 8 000 kg viljaa tunnissa. Kuivaamossa kuivataan ja kunnostetaan erilaista leipä- ja siemenviljaa sekä rypsiä.

Kauppatorin lähellä sijaitseva Riihimäen Tilke ja Paja Oy valmistaa flokkia, vanua, rakennustilkettä ja trasselia. Yhtiön tuotteita myydään kautta maan.

Virvoitusjuomateollisuutta edustaa paikkakunnalla Kaartokadun varrella sijaitseva Olut Oy, joka valmistaa tunnettua Atomi-pilsneriä, limonaadia, vichyvettä, simaa ja talouskaljaa. Tehtaan valmistus käsitti v. 1957 4.825.000 pulloa erilaisia juomia. Sen myyntialueena on Etelä-, Itä- ja Pohjois-Suomi. — Virvoitusjuomien valmistuksen alalla on myöskin tunnettu Käräjäkatu 2 oleva Virkin Virvoke Oy, joka valmistaa kaikkia käytännössä olevia virvoitusjuomia. Yhtiön tuotteiden myyntialueen muodostavat Riihimäen ja Hyvinkään kauppalat ympäristöineen.

Keskustassa toimiva Lauri Alm Oy harjoittaa kultaseppäalaan kuuluvien kulta- ja hopeateosten valmistusta. Sitäpaitsi suorittaa yhtiö ympäri maan sijaitseville teollisuuslaitoksille teräskaiverrusta valmistaen stansseja ym.

Oy Luukeskus Ab omistaa kauppalan keskustasta n. 4 km pohjoiseen päin mentäessä tehtaan, joka valmistaa luurasvaa, liimaluita ja luurouhetta, jota viimeksimainittua käytetään maataloudessa.

Juppalan mäellä sijaitsee v. 1955 tänne siirtynyt Oy Suomen Höyhen Ab:n tehdasrakennus. Yhtiö jalostaa höyheniä eri tarkoituksia varten myöskin asiakkaan raaka-aineista. Se valmistaa vuodevaatteita, kuten peittoja, patjoja ja tyynyjä sekä tekee myöskin makuupusseja.

Patastenmäen kauppalanosassa toimii Puutuotteet Oy:n puusepäntehdas, joka valmistaa ikkunoita ja ovia sekä hyviksitunnettuja konttorikalustoja sekä keittiökalusteita.

Konevalmistamo Oy, jonka tehdasrakennus sijaitsee Jokikylässä lähellä VR:n tavaratoimistoa, suorittaa pääasiassa erilaisia hitsaustöitä sekä valmistaa myös metalliosia huonekaluihin.

Karassa oleva Riihimäen Autokoritehdas Oy valmistaa erikoisautojen, kuten myymälä-, paketti- ja sairaankuljetusautojen koreja sekä myös kuorma-autojen ohjaajanhyttejä.

Kauppatorin varrella sijaitseva Marjatuote Oy valmisti aikoinaan marmelaadia, mehuja, karamelleja ja lakritsaa, mutta on nykyään rajoittanut tuotantonsa vain lakritsan valmistukseen.

Paitsi yllämainittuja teollisuusyrityksiä, on kauppalassa vielä lukuisia käsityöverstaita, jotka valmistavat erilaisia tuotteita metalli-, puu-, kutoma- ym. aloilta.

Kuten ylläesitetystä selviää, on kauppalan teollisuuden tuotanto varsin moninaista, mutta kaivattaisiin tänne vielä lisää suurehkoja teollisuusyrityksiä niiltä aloilta, jotka eivät ole täällä entisestään tarpeeksi voimakkaasti edustettuina.

KONTT.PÄÄLL. ALB. KOSONEN:

Muistelmia urheilusta ja yleensä liikuntakasvatuksesta Riihimäellä vuosisatamme alussa

Tätä kirjoitettaessa pauhaa radio Euroopan yleisurheilumestaruuskilpailuista Tukholmasta tuloksia ja tunnelmia, joita kuunnellessa havaitsee ja toteaa sen valtavan kehityksen mikä vuosisatamme alusta tähän saakka on maailmassa tällä alalla tapahtunut. Kotikylämme Riihimäen panos myötäilee pienoiskoossa yhtenä tärkeänä renkaana tässä suuressa ketjussa.

Kauppalan 25-vuotisjuhlaan v. 1946 laatimassaan julkaisussa, »Hiukan Riihimäen Historiaa», valottaa maisteri V. Varmanen mm. paikkakunnan urheiluhistoriaa. Paljonhan on senjälkeen 12 vuodessa tapahtunut, uusia urheilupaikkoja on valmistunut ja jopa kokonaan uusi urheilija-

polvikin on astunut näyttämölle, mutta kun tämä on kaikille tuttua ja nykyhetken tarinaa, palaan lyhyin muistelmin kehityksemme alkuaikoihin.

Riihimäen Vapaaehtoisen Palokunnan ja sen yhteyteen perustetun »Visa»-nimisen urheiluseuran puitteissa voimisteltiin, hiihdettiin ja painittiin täällä ensimmäiseksi vuosisatamme alussa. Seuran perusti ins. A. Bäckström v. 1898 ja johti sitä useita vuosia. Räätäli Alenin komea Hjalmar-poika, — nyttemmin eläkkeellä oleva järjestelymestari Jalmari Airisto, oli kuitenkin ensin adjutanttina ja sittemmin komentajana. Voimistelu oli aluksi tärkein liikuntamuoto. Välineinä olivat rekki, nojapuut, hyppypukki ja sauvat. Näytännöissä olivat pyramiidit ryhmävapaaliikkeiden ja telinevoimistelun ohella aina ohjelmassa. Monta hyvää voimistelijaa kehittyi Visan pojista, joista mainittakoon Johanssonin (Jorman) veljekset Väinö, Lauri ja Yrjö. Viimeksimainittu oli voimistelunopettaja ja paras voimistelija. Urheilupaikkoina käytettiin palokunnan (nyttemmin seuratalon) pihaa hypyissä ja heitoissa. Juoksut suoritettiin maantiellä nykyisen Falleniuksen talon edessä tai Pohj.rautatienkadulle, silloin Riihimäen Bulevardille, mitatulla suoralla. Siinä juostiin mm. viestiäkin edestakaisin »sahaten». Eivät urheiluhousut olleet bikiinejä vaan polven alapuolelle häveliäästi ulottuvat ja kaunis tupsupää vyö heilahteli vyöllä kumitossuin matkaa tehtäessä. Kun myöhemmin kauppatori muutettiin Jorman—Paasikiven aukiolta nykyiseen paikkaansa, käytettiin sitä urheilupaikkana. Kaltevahan se oli, mutta kelpasi hyvin tarkoitukseensa ja vielä n. 2 vuotta sitten se oli pesäpalloväen käytössä. V.P.K. piti kesäjuhliaan paitsi Istuinkivellä myös mm. suunnilleen nykyisen Temppeliaukion—Kansalaisopiston seuduilla olleella niityllä. Kerran oli taas kesäjuhla ja ohjelmassa keihäänheitto. Verner Haaramo, joka oli siihen aikaan hirmu kiven- ja visapallonheittäjä, otti kilpaan osaa. Luultiin niittypalstan riittävän hyvin, mutta kun Haaramo heitti, niin sinne toisessa päässä olevan ladon olkikattoon yli yleisön keihäs upposi. Se oli varmaan paras heitto pitkiin aikoihin Riihimäellä. En muista miten mittaus suoritettiin.

Hiihtoa harrastettiin kansanhiihtona ja kilpaurheiluna jo varsin varhaisessa vaiheessa. Matkat olivat tavallisesti lyhyitä, 5—10 km., ja maasto niin tasaista kuin suinkin voi saada. Tavallisimmin pidettiin kilpailut ratapihan ja itäisen radan mutkassa. Mutta pidettiinpä joskus pitempienkin matkojen hiihtoja. Vuotena 1905 tai 1906 järjesti Visa oikein koko maata käsittävät 30 km:n hiihdot. Pakkasta oli 22 astetta. 28 miestä lähti taipaleelle, mutta vain 12 hiihti loppuun. Lähtö oli yht'aikainen umpihankeen. Kuulut tekijät Heikki ja Konsta Vesa Teiskosta sekä Kustaa Rantanen Keuruulta olivat parhaat. Muistan, kun nuo kuuluisuudet antoivat erään nuoren, vähemmän tunnetun hiihtäjän aukoa latua ensimmäiset 15 km. ja korjasivat toisella kierroksella voiton. Näytteeksi muutamia tuloksia:

1.	palk.	100	mk	Heikki Vesa	2.05,21 t.
2.	»	75	»	Konsta Vesa,	2.06,33 ½ t.
3.	»	50	»	Kustaa Rantanen,	2.07,23 t.
4.	»	25	»	Leander Heikkilä,	2.13,28 t.
5.	»	15	»	Antti Ahola,	2.13,30 ½ t.
6.	»	10	»	Santeri Harju	2.17,20 ½ t.

Pienempiä tekijöitä ja paikkakunnan parhaita olivat mm. Kalle Vikström, Hugo Oksanen (ikämiehenä Suomen mestari kerran) ja jo mainittu Jalmari Airisto. Hän otti v. 1904 osaa Hausjärven mestaruuskilpailuihin Oitissa ja voitti 10 km. ajalla 40.42 min. Erään kerran hän oli Oitissa jälleen kilpailemassa voittaen 15 km. Kun juna olisi lähtenyt kilpailun jälkeen vasta myöhään Riihimäelle, päätti Airisto palata hiihtäen. Tästä saivat kilpaveikot ja eräät muut paikanpäällä olleet kateet aiheen sanoa: »Mikäs ihme tuo oli, jos voitti, mieshän asuu suksilla.» Tämä näytteeksi siitä, ettei silloin valmentauduttu, ja jos joku yritti, pidettiin häntä hassahtavana. Voima ja sisu olivat valttia hyvän suksivoitelun kera.

Työväenyhdistyksen saatua talon itselleen perustettiin sinne toinen urheiluseura »Kontio» v. 1908. Ohjelma noudatteli samoja latuja kuin Visankin, mutta varsinkin paini oli suosittua ja eräät koko maan parhaisiin kuuluvat painijat olivat täällä. Kuuluisin, vaikka lyhyemmäen ajan vaikuttanut, oli Aapeli Multanen. Hänen paininsa oli kaunista taitopainia ja takavyötteeseen kukistui vastustaja kuin vastustaja, jos päästi Multasen taakseen. Ananias Kuusela oli tunnettu koko maassa sitkeydestään. Erikoisen

hyvä hän ei tosin ollut seljättämään, mutta sitä vaikeampi seljätettäväksi raudanlujan siltansa vuoksi. Vielä niin myöhään kuin n. v. 1928 hän käväisi rautatieläisten talossa täällä asettuen silloisen painivalmentajan Armas Laitisen alle mattoon. Kun Laitinen oli vääntänyt kevyen Kuuselan siltaan, ei hän saanut miestä harteille muuten kuin vapaapainin saksilla. Oskari Toivola ja Robert Lehto kuuluivat myöskin Kontion kaartiin. Painia harjoiteltiin kovasti ja matolla saattoi olla kuusikin paria yht'aikaa ja kaksi tuntia oli tavallisin harjoitteluaika. Kilpailussa mattotuomari kilisti kelloa nykyisen pillin asemesta. Naisten voimistelu ja urheilu esiintyi Kontion ohjelmassa ensimmäiseksi Riihimäellä. Virtasten siskosparvi oli niihin aikoihin tunnettu koko maassa ja se pystyi yksinäänkin muodostamaan hyvän 4 × 100 m:n viestinjuoksujoukkueen. Työväentalon pihalla suoritettiin eräitä urheilulajeja kuten kuulantyöntöä, pituus- ja korkeushyppyä ja juoksut maantiellä. Kalle Virtanen, Aku Selenius ja Vihtori Virtanen olivat parhaita yleisurheilijoita. Naisvoimistelijat tekivät turneita lähiympäristöön. Vuonna 1911 syntyi Riihimäen lasitehtaalla »Pyrkivä»-niminen urheiluseura vastaperustetun lasitehtaan työväestön keskuuteen. Ensin se toimi palokunnan alaosastona, mutta v. 1915 itsenäisenä ja sai jo mainitun nimen. Perustajista mainittakoon seuran nyk. kunniapuheenjohtaja Jaffet Lindberg, johtaja Mikko Kolehmainen, isännöitsijä Emil Kolehmainen ja Hjalmar Tommola. Sisäharjoittelut ja kokoukset pidettiin ensin tehtaan saunarakennuksessa ja myöhemmin voimisteluharjoitukset kansakoululla. Lasimestari Lindberg kertoo mm., että kun myöhemmin laitettiin tanssilava, jolla voimistelua harjoiteltiin, niin päätteeksi lähdettiin ryhmänä juoksemaan Punkalle ja perillä kukin teki kipin voimistelutangossa palaten taas kilpaa takaisin. Kenttää ei aluksi ollut, mutta v. 1916 saatiin sellainen ja urheilu rupesi nousemaan. Lähellä olevan suon pehmeät polut antoivat monelle hyvän juoksupohjan ja mm. ensimmäinen Riihimäen tunnetumpi keskimatkan juoksija Niilo Bothas hankki siellä pohjakunnon. Muista vanhemman polven urheilijoista mainittakoon Valfrid Hauhia, pitkänhuiskea hyppääjä, jonka erikoislajeina olivat vauhdittomat hypyt eivätkä juoksutkaan heikkoja olleet. Alfred Heinonen oli hyvä keihäsmies ja Albert Herckman yleisheittäjä. Lasimestari Lindberg oli voimistelija ja kaikkien ryhmien johtaja. Voimistelujoukkueet tekivät turneita lähipaikkakunnille. Liittojen toimiessa vielä yhdessä kuului Lindberg Hämeenlinnan piirin johtokuntaan.

Rautatieläisten V & U:seura Kiskon, nyttemmin Riihimäen Kisko, tultua v. 1913 perustetuksi, alkoi tavallaan uusi aikakausi paikkakunnan urheiluelämässä. Perustajana ja ensimmäisenä puheenjohtajana oli jälleen Jalmari Aaristo ja ensimmäinen vakinainen sihteeri Emil Salminen. Johtokuntaan kuuluivat mm. F. Blomberg, Erik Parkkinen, K. Sjögren, Aarne Jalovaara ja Hugo Oksanen. Kiskolla oli käytettävänään rautatieläisten talo voimistelua, painia ja kokouksia varten sekä pieni, noin 20 × 35 m. suuruinen kenttä rautatieläisten talon ja veturitallin välimailla. Siinä ja taloa ympäröivässä viehättävässä puistossa, — nyt Keskuskadun alla, — urheiltiin kovasti. Pikajuoksuakin harjoiteltiin ja kilpailtiin, vaikka suoraa oli vain noin 60 m ja sekin niin kaitainen, että kukin kilpailija juoksi yksin kellojen mukaan. Ajanotto tuli tärkeäksi ja helposti siitä saivat nenälleen toimitsijat, jos aika ei tullut mieleinen. Saipa kerran seuran tunnettu pikajuoksija Erkki Kättö aiheen sanoa, kun kellot näyttivät hänelle huonompaa aikaa kuin Hämeenlinnan Väinö Eskolalle: »Paremmin minä mittaan ajan koivillani kuin tuollaiset ajanottajat!» Kiskon ohjelmassa oli voimistelu alkuun ensisijainen, mutta paini ja yleisurheilu kehittyivät rinnan voimistelun kanssa. Lähinnä Kiskon toimesta pantiin alulle Riihimäen mestaruuskilpailut 10-ottelussa, heitto-, hyppy-, pika- ja keskimatkojen juoksussa. Moniottelut suoritettiin torilla ja niihin osallistui paljon silloisia Riihimäen tekijämiehiä. Matti Alfthan oli ensimmäinen 10-ottelumestari. Riihimäen halki- ja ympärijuoksut tulivat muotiin ja vielä tänäkin vuonna juostiin Riihimäen halki Pohjoiselta koululta Hämeen aukiolle. Ne antoivat väriä katukuvaamme ja kiertopalkinto toisensa perään on joutunut Kiskon kaappiin näistä juoksuista, joihin, paitsi urheiluseuroja, ovat varuskunnan joukko-osastot ottaneet osaa. Kuuluisin kiertopalkinto, josta on halkijuoksussa kilpailtu, oli Riihimäen lasitehtaan lahjoittama kristallisarvi, jonka toinen kappale oli aikanaan Barcelonan maailmannäyttelyssä.

Kun tarkoitukseni oli kertoa pääasiassa vain vuosisatamme kahden ensimmäisen kymmen-

Tuuran koulu

V. 1879 heräsi rautatieläisten piirissä ajatus kansakoulun saamiseksi Riihimäelle. Koska oli kysymys nimenomaan rautatieläisten koulusta, oli luonnollista, että asiaa eteenpäin viemässä oli heidän oma päällikkönsä A. V. Öller, jonka ansiota suuremmaksi osaksi onkin, että koulu saatiin perustetuksi. Se oli ensimmäinen vain rautatieläisten lapsia varten perustettu koulu Suomessa.

Koska paikkakunnalla oli silloin vielä paljon ruotsinkielisiä perheitä, muodostettiin koulukin kaksikieliseksi. V. 1880 tuli suomenkielisestä osastosta valtion apua nauttiva eri koulu. Ruotsalaista osastoa ylläpidettiin edelleen rautatiehallituksen varoilla.

Lehtori V. Varmasen mukaan koulu toimi aluksi talossa, joka oli nyk. Jorman talon paikalla, mutta muutti pian rautatien puistoon rakennukseen, jossa nyk. on rautatien sairaala.

Opettaja Elin Korpinen, joka myöskin on käynyt rautatien koulua, kertoo, että kouluun yleensä otettiin vain rautatieläisten lapsia, mutta siinä tapauksessa, että tilaa jäi, pääsi mukaan myöskin muita.

Alakansakoulu oli 2-kielinen, suomalaiset ja ruotsalaiset yhdessä. Yläkansakoulussa olivat ruotsinkieliset ja suomenkieliset erikseen. Ruotsinkieliset olivat siten etuoikeutettuja, että heillä oli aamuvuoro, kun taas suomenkielisillä iltavuoro. Syksyn pimeinä iltoina kun luokkahuoneet olivat valaistut kirkkailla öljylampuilla emme kotimatkan alkaessa aluksi tahtoneet nähdä mitään. Pilkkopimeässä rautatienpuistossa törmäilimme välillä päin puita etsiessämme tuttua polkua, joka veisi kotiin. Siihen aikaan ei vielä osattu kuvitellakaan sellaisista ylellisyyksistä kuin katuvalot.

— V. 1908 mennessä oli suomenkielisiä lapsia jo niin runsaasti, että lisätilojen tarve oli huutava. Asia ratkaistiin siten, että rakennettiin kokonaan uusi koulu suomenkielisille, ruotsinkielisten jäädessä vanhaan kouluun.

Koulun johtajaopettajana toimi vuosikymmenet pohjalaissyntyinen J. K. Tuura. Hän oli niitä vanhanajan todellisia opettajapersoonallisuuksia, joita ei enää tapaa. Ryhdikkäänä ja tuimakatseisena, tuuhea parta heilahdellen asteli Tuura lähes 40 vuotta rautatien koulun tanhuvilla vaalien sen jokaista pienintäkin yksityiskohtaa kuin silmäterää. Niin silmiinpistävä oli hänen persoonansa, että vähitellen ruvettiin rautatien koulusta käyttämään nimitystä Tuuran koulu. Tunnettu ja tunnustettu tosiasia oli, että Tuuran koulusta tuli aina erinomaista oppilasainesta oppikouluun. Heillä oli vankat pohjatiedot ja olivat Tuuran kurinalaisuudessa kouliintuneet.

— Opettaja Maiju Lehtonen, joka tuli rautatien koululuun opettajaksi 1903, kertoo, että vain harvat osaavat omaisuuttaan sellaisella huolella ja tarkkuudella pidellä ja säästää kuin Tuura sitä rautatien koulun kalustoa. Kyllä täytyi sitten monipuolisesti osata selittää asiaa, jos kouluun tarvitsi jotain uutta opetusvälinettä. Se ei helpolla lähtenyt. Muistan hyvin kun uusi koulu valmistui (nyk. rautatien lepohuone) ja heräsi kysymys, mitenkä lattiat saataisiin kulutusta kestäväksi. Oli ehdotettu, että ne siveltäisiin asfalttitervalla. Tuura hyväksyi heti ehdotuksen, koska menetelmä tuli huomattavasti halvemmaksi kuin toiset vaihtoehdot. Mutta lattioista lähti sellainen haju, joka tarttui vaatteisiin ja hiuksiin sekä kirveli silmiä. Missä ikinä liikuimme, herätimme yleistä huomiota.

Humoristisiakn tapauksia tämä lattioiden haju meille opettajille aiheutti. Eräs opettajatoverimme, joka sattui olemaan hieman tarkka kunniastaan ja vähemmän huumorintajuinen, oli palaamassa kerran koulusta kotiinsa. Häntä tuli vastaan kaksi koulutyttöä, joista toinen sanoi opettajan sivuutettuaan: »Hyi, kun

---

luvun muistelmia, jää Kiskon toiminnan selostaminen lyhyeksi. Totean vain, että sen toiminta ja kehitys paikkakunnan valtaseuraksi on kaksikymmenluvun jälkeen tapahtunut. Tietenkin oli ennen v. 1920 sen riveissä monia hyviä urheilijoita ja painijoita, mutta selostus heidän osuudestaan veisi vielä paljon lisää rivejä. Muut nykyään vaikuttavat liikuntakasvatusseurat Riihimäellä ovat syntyneet myöskin k.o. ajan jälkeen. Kertomus on vain pieni osa vanhemmasta ja piakkoin unohduksiin joutuvasta paikkakuntamme liikuntakasvatuksen kokonaisuudesta.

Rautatien kansakoulu; nyk. rautatien sairaalana.

tuo opettaja haisee.» Opettaja loukkaantui syvästi moisesta huomautuksesta ja soitti tytön vanhemmille kertoen tapahtuneen. Tyttö lähetettiin sitten pyytämään opettajalta anteeksi. Hän tuli itkien ja kovasti peloissaan opettajan kotiin ja sanoi: »Äiti käski minun pyytämään anteeksi kun opettaja haisee niin.» Tämä olkoon vain osoituksena siitä kuinka »tehokkaalla» aineella lattiat tosiaan siveltiin.

— Tuuran luontainen säästäväisyys meni kuitenkin joskus yli alaistensa horisontin, mutta muuten hän yleensä oli suoraluontoinen ja hyvä opettaja, joka antoi opettajatovereilleen täyden työskentelyvapauden.

J. K. Tuuran elämäntyötä tarkasteltaessa ei voida olla korostamatta hänen persoonallisuutensa merkitystä sen ajan kouluelämässä. Hän oli jykevin hahmo, joka koskaan on paikkakuntamme kansakoululaitoksessa vaikuttanut.

Kun ruotsinkielisten lasten luku jatkuvasti väheni, lopetti rautatiehallitus v. 1925 koulun ylläpidon. Suomalainen koulu eli Keskuskoulu sen sijaan työskenteli vielä vuoteen 1931, jonka jälkeen sen opettajat siirrettiin Pohj. kansakoululle ja oppilaat Eteläiselle ja Pohjoiselle kansakoululle.

Yksinomaan rautatieläisten kouluna se oli jo kauan sitten menettänyt merkityksensä, koska Riihimäen jatkuvasti kasvaessa muitakin kouluja oli jo perustettu tyydyttämään opinhaluisia. Rautatieläisten koulu oli kuitenkin täyttänyt tehtävänsä. Sen suojissa alkanut kansanvalistustyö on tuottanut runsaan hedelmän ja viitoittanut tien tuleville polville.

Riihimäellä vaikutti aikoinaan kaikkien hyvin tuntema poliisikonstaapeli Vuorinen, joka yleensä oli leppoisa ja myhäilevä olemukseltaan.

Hänellä oli ruskehtava pystykorva-koira »Taru»-niminen, joka uscin nähtiin isäntänsä mukana virantoimituksessakin.

Sattuipa kerran, että joku ohikulkija ylisti »Tarun» hyviä ominaisuuksia, jolloinka Vuorinen kehaisi: »Joo, joo, mutta se onkin ruununvourin penikoita.»

Vuorisen aikalaisia oli myöskin Hemmi, riihimäkeläinen ajuri, joka vuosikymmenien ajan toimi paikkakunnalla. Issikan rattaineen hän usean vuoden ajan oli vakinainen näky Riihimäen asemalla, kunnes autojen lisääntyvä kilpailu hänet syrjäytti.

Lienee ollut niin, että Hemmin hevoset yleensä olivat vähän huonosti ruokittuja ja senvuoksi laiskanlaisia, mutta joka tapauksessa Riihimäellä vieläkin tunnetaan sanonta: »Yritä eres, sanoi Hemmi hevoselleen, kun kuorma mäkeen juuttui.»

PANKINJOHTAJA EERO HILLI:

Museon perustamisesta Riihimäelle

Riihimäki-Seuraa luotaessa otettiin sen erääksi päätavoitteeksi kotiseutumuseon perustaminen. Seuran toiminnan tyrehdyttyä lähinnä sotien vuoksi ei myöskään museotoiminta saanut, yrityksistä huolimatta, tarpeeksi tuulta siipiensä alle. Vesilinnaa suunniteltaessa tosin silloisen kauppalanjohtaja K. L. Salmisen toimesta huomioitiin museon tarve, mutta tilat tarvittiinkin sitten ajankohtaisemmaksi todettuun tarkoitukseen toistaiseksi. Vesilinnassa kyllä sittemmin saatiin kunnolliset säilytystilat hiljalleen karttuville kokoelmille, mutta toisaalta taasen esineistön piilottaminen ullakolle ei ole omiansa kiihoittamaan kansalaisia lahjoitusten tekoon. Odotusaikana on kuitenkin tehty hiljaista työtä museon kokoelmien saattamiseksi palvelemaan tarkoitustansa. Kauppalanhallitus on myöntänyt määrärahan museolle lahjoitetun mineraalikokoelman näytteillepanoon ja hyviä toiveita on, että museon käyttöön pelastetaan eräs vanha aittarakennus, johon voidaan tallettaa kertyneet talousesineet ym. ympäristöön sopiva koossa tahi luvassa oleva esineistö.

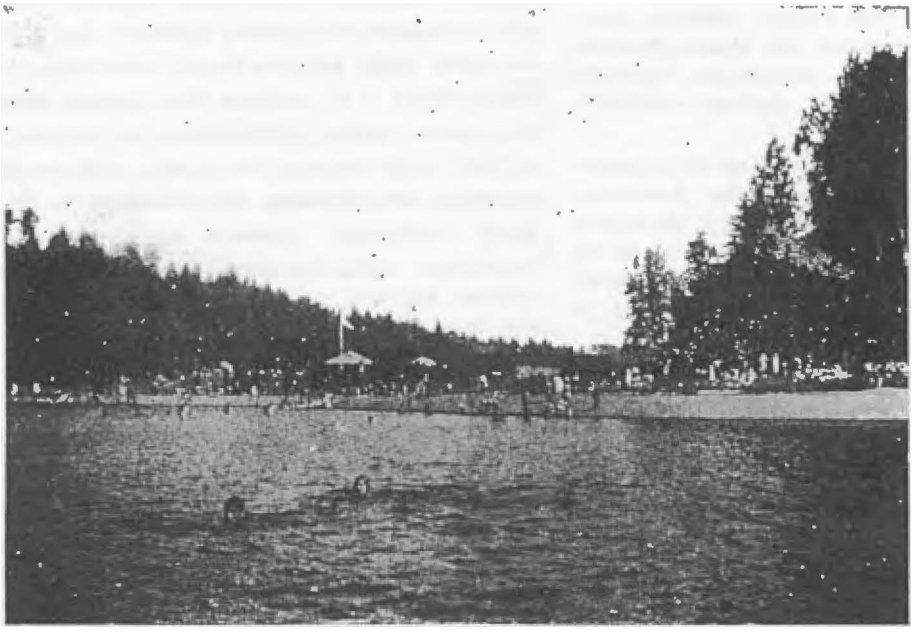
Jo varhaisessa vaiheessa todettiin, että Riihimäelle perustettavan museon tulee erikoistua ja suuntautua nimenomaan lasin pariin. Vain erikoismuseolla on mahdollisuuksia saada yleisempää huomiota osaksensa ja siten päästä palvelemaan paikkakuntaa ja sen erästä tunnetuinta teollisuuden alaa. Tähän päästänee viimeistään silloin kun Vesilinnan museotilat saadaan tarkoitettuun käyttöönsä, väliaika on otollisinta käyttää varastotilojen täyttämiseen museoesineillä. — Lahjoitettaviksi tarkoitetut esineet on sopivinta jättää Vesilinnan vahtimestarille lahoittajan nimellä ja osoitteella varustettuina. Mikäli lahjoittaja on epävarma esineen museoarvosta pyydetään asiasta neuvottelemaan allekirjoittaneen esinekeräilyn hoitajan kanssa.

Ajuri Myllylä, joka piti matkustajakotia ja kyytiasemaa Riihikadulla nyk. Kalle Lindellin omistamassa talossa, joutui paljon tekemisiin ruotsiakin puhuvien matkustajien kanssa. Tästäkö lie johtunut vai muutenko vain hän oli ottanut sanavarastoonsa »huntraa»-sanan, jota sopi käyttää hintaa määrättäessä tai sateesta puhuttaessa. Tästä johtuu sanonta »se huntraa nyt sanoi Myllylä kun satamaan rupesi».

Riihimäen—Lopen rautatie

Riihimäen aikaisempaan kauppalakuvaan liittynyt Riihimäen—Lopen kapearaiteinen rautatie on lopettanut toimintansa. Muistona tältä ajalta H. G. Paloheimo Oy. luovuttaa muistomerkiksi rataosalla käytännössä olleet veturin ja vaunun, jotka on sijoitettu paloaseman luona olevalle aukiolle. Syyskuun 11 pnä Riihimäki-päivän juhlallisuuksien yhteydessä tapahtuu muistomerkin vastaanotto.

N.s. Lopen radan pääteasemana ollut Kesijärvi oli aikaisempina vuosina paljon käytetty viikonloppupaikka, jonka hiekkarannalle paikkakuntamme asukkaat suurin joukoin kiirehtivät viikonloppuina ja loma-aikoina. Kuljetuksesta huolehti miltei yksinomaan edellämainittu Lopen juna, jonka keikkuvissa vaunuissa matka taittui mukavasti. Jos joku vaunuista silloin tällöin matkan aikana putosi kiskoilta, oli se vain pieni piristävä kommellus, joka sivuutettiin sillä, että mentiin joukolla nostamaan pudonnut vaunu kiskoille ja jatkettiin matkaa.

Auringonpalvojia Kesijärven hiekkarannalla.

Humoristisia rautatieläisiä

Henrik Viktor Nyman, eli Ukko-Nyman, palveli rautatien Lennätinkonepajassa mestarina vv. 1876—1920.

Mestari Nyman oli itse erinomainen ammattimies ja hyvä nuorison kasvattaja, vaikkakin aikansa tyyliin ankara pomo. Hän oli pieni ja tulinen mies, joka koskaan ei oppinut kunnolla puhumaan suomea. Hänen käyttämiään kielikukkasia kuulee vielä usein vanhemman polven muistelevan.

»Jos sine veel yks kertta paina se nappi peel, niin huomenna sine ei tarvitse tulla versta peel», sanoi Nyman kerran jollekin pojalle, joka hänen mielestään liian usein rimputteli korjaamaansa soittokelloa.

Mestari Nyman'in hyvä kaveri, vaikkakin monessa suhteessa täydellinen vastakohta oli Antti Mikkola, joka työskenteli Lennätinkonepajalla asentajana vv. 1881—1917. Mikkola oli paksu humoristinen pappa, jolla usein oli veitikka silmäkulmassa ja josta paljon hauskoja kaskuja vieläkin kiertää konepajalaisten keskuudessa.

Mikkola aikanaan keksi ns. »reviisorikokeen». Kun joku harjoittelijaksi pyrkivä tuli kysymään telegrafiinsinööriä, sanoivat ovensuussa istuvat miehet: »Se on toi paksu pappa tuolla perällä.» Asianomaisen esitettyä asiansa kovasti nöyrästi ja kunnioittavasti Mikkola käski sitoa köyden sorvisalin valta-akseliin ja määräsi harjoittelijaksi pyrkivän käsillään kiipeämään köyttä pitkin akselin päälle ja tulemaan sieltä pää edellä alaspäin. Jos uhri tällöin putosi, sanoi Mikkola: »Sinust' ei tule telegrafireviisoria». Eikä useasta, joka tämän tuomion sai, koskaan tullutkaan.